

LAIMA GRUMADIENĖ

VARENAVO RAJONO OIKONIMŲ SLAVINIMAS

Kalbos substrato tyrinėjimai gali duoti daug naujos medžiagos, bet visų pirma reikia nusistatyti substratinės kalbos atstatymo taisykles, t. y. būdus, kaip nuvalyti superstrato apnašas. Kalbos faktai rekonstruojami tada, kai patikrinti nebeįmanoma. Dvikalbystės situacijoje kalbos faktus galima bandyti atstatyti, lengviau galima aptikti bendriausius dėsniumus, pagal kuriuos vienos kalbos dalykai pritaikomi kitai. Taip galima suvokti kalbų sąveikos mechanizmą, pasekti kalbinių elementų apykaitą.

Onomastika – vienas iš substrato tyrinėjimų objektų. Lietuvių onomastikos slavinimo ypatybės jau ne kartą nagrinėtos. Minėtini išsamūs, pagrįsti gausia medžiaga K. Būgos (1958), K.O. Falko (1963), J. Otrembskio (1963), J. Princo (1968) ir kitų darbai. Juose remiamasi rašytiniais šaltiniais, todėl nemažai reikšmės skiriama rašto ženklų inventoriui, raštininkų sugebėjimui ir nuostatoms, labai atsižvelgiama į diachroninius kalbų santykius. Bendriausius dėsniumus jau pavyko nustatyti, bet išimtis ar net prieštaringų tendencijų apraiškas paprastai tenka eliminuoti arba aiškinti ekstralingvistiniais veiksniais.

Kalba yra nepaprastai tobula sistema, ji „veikia kaip laikrodis“, jeigu kalbos iš tikrųjų sąveikauja, o ne kitakalbis raštininkas užrašinėja jam egzotiškos kalbos žodžius. Visai kitas dalykas, kai dvikalbiai žmonės perteikinėja jiems gerai suprantamus vienos kalbos žodžius kita kalba, kurią jie irgi gerai moka, jaučia jos arsenalą. Šio tyrinėjimo objektas – kalbų sąveika.

Neįkainojamų kalbos faktų šiam reikalui gausu vadinamosiose periferinėse lietuvių tarmių salose ir paribiuose. Medžiaga šiam darbui rinkta Baltarusijos TSR Varenavo rajone per 1984–1987 metų ekspedicijas. Bendroji sociolingvistinė rajono situacija yra gana išsamiai aprašyta (Чекмонас 1988).

Pastaruoju metu ypač suaktyvėjo periferinių lietuvių tarmių tyrimai: tęsia darbą A. Vidugiris, K. Garšva, savąją plačiabarės sociolingvistinės dialektologijos idėją šiuose kraštuose įgyvendina V. Čekmonas su mokiniais (A. Vaičiulyte-Romančiuk, T. Vaišnyte ir kitais)¹.

Substrato tyrimas iš gyvosios žmonių kalbos – nedažnas lingvistinėje praktikoje, todėl vertėtų aptarti kai kurias metodologines nuostatas.

Visų pirma kompleksiška tirtinos visos koegzistuojančios kalbos ir tarmės. Gramatiniai aprašai, žodynai rengtini taip, kad juose atsispindėtų, kuriais atve-

¹ Esu nuoširdžiai dėkinga V. Čekmonui už pačią darbo idėją, taip pat visiems čia minėtiems nuolatiniais ekspedicijų dalyviams už savitarpio pagalbą.

jais vartojama viena kalba, kuriais – kita. Kitaip sakant, tirdami kalbų sąveiką ir sąryšį, turėtume stengtis rasti inovacijų židinius.

Taigi antras dalykas – būtinas sociolingvistinis požiūris į tiriamąjį objektą: kas, kada, kur, su kuo ir kaip šneka. Kokią didelę įtaką turi sociolingvistiniai veiksniai, rodo tas faktas, kad 15 aptariamų Varenavo rajono apylinkių oikonimų slavinimas gerokai skiriasi. Pavyzdžiui, Bałčiškių, Girkų, iš dalies Ródūnios, mažiau – Žirmūnų apylinkėse dar gana neseniai lietuvių kalba buvo gyva, nors dabar ir gerokai apnykusi; Misevičių ir Ažūbalio apylinkėse – senokai, o dabar tikriausiai niekas nebešneka lietuviškai. Visa tai sąlygojo oikonimų slavinimo ypatybes: bilingviai paprastai aiškina kitos kalbos priemonėmis semantinę ir formalųjį oikonimų turinį, pasitelkdami tokias kitos kalbos priesagas ir priešdėlius, kurie tiksliausiai jį perduoda, o kalbą užmiršusieji (prolenkiškai orientuoti) – dažniausiai viskam taiko lenkiškas priesagas ir galūnes. Tose vietose substratinė kalba apsineša ypač storu superstrato apnašu. Patikimiausiai buvus stiprų lenkinimo židinį rodo pagal lenkų kalbos taisykles perkeltas kirtis, kurio vieta gali būti nebegražinamai paslėpta. Panašūs reiškiniai vyksta ir kituose kalbos lygmenyse.

Trečia – renkami visi įmanomi kalbos faktai, fiksuojamos detalės, galinčios turėti įtakos pavadinimo kilmei (reljefas, geografinė padėtis ir pan.). Labai svarbūs etimologizavimui gali būti ir aplinkiniai mikrotoponimai, vyraujantys antroponimai. Dalies tiriamo ploto oikonimų pamatas yra pavardės, plg., *Surkantaĩ* ~ *Сурканти* Blč, *Vilbikaĩ* ~ *Вильбікі* Blč, bet, aišku, įmanomas ir atvirkštinis procesas: *Kuliaĩ* ~ *Кулі* Grk ir tų vietų pavardė *Кулєіч*.

Naudinga žinoti, kad *Saltoniškės* ~ *Солтаніуки* Grk yra giliai į miškus įsiterpęs vienintelis kaimelis. Tai labai sutvirtina hipotezę dėl *salt*-šaknies hidronimų siejimo su *saltà* „liauka gyvulio pakaklėje; taukai ant žarnų“; *sal̃tas* „juodas gumuliukas taukuose“ ir pan. (plg. Vanagas 1981, 289). Kaimas *Pėnciniškės* ~ *Пєнциниуки* Rod, kaip ir *Plikiakiai* ~ *Плікі* Žrm, yra plynoje vietoje, todėl jo pavadinimas gali būti siejamas su *pėntis* „kulnis“.

Tokie būtų patys pagrindiniai sociolingvistinio substratinių reiškinų nagrinėjimo uždaviniai. Pirmosios kalbamu aspektu tirti kalbų sąveikos padarinius Baltarusijoje ėmėsi lietuvių periferinių tarmių atstovės T. Vaišnytė (Войшніс 1986) ir A. Romančiuk (1989).

Šiame straipsnyje aprašomi tik oikonimai – 148 kaimų pavadinimai, 1984–1987 m. užrašyti iš vietinių Varenavo rajono dvikalbių ar daugiakalbių (ne vienakalbių) gyventojų. Tai pats patikimiausias šaltinis nustatant kalbų sąveikos taisykles: pasitaikančios „išimty“ yra kitų taisyklių veikimo padarinys, atsitiktinumų čia nėra. Fiksuojamos dabar vartojamos lietuviškos ir baltarusiškos (po-prostu) oikonimų lytys.

Įvairaus pobūdžio ir įvairių laikų raštuose rasta daugelio nagrinėjamų oikonimų lenkiškosios ir rusiškosios lytys, bet čia nusistatyta griežtai skirti gyvosios kalbos (suponuojančius dvikalbystę) ir rašytinius faktus. Pavyzdžiui, Žirmūnų apylinkėje esantį *Zalieckių* kaimą, kurio pavadinimas tikriausiai kilęs nuo dar dabar tose apylinkėse tebegyvenančių *Zalieckių* pavardės, rusiškai dabar jau randame parašytą *Залесские*, t. y. liaudies etimologijos pagrindu paaiškinta, kad tas kaimas esąs už

miško. Todėl geriau riboti nagrinėjamos medžiagos apimtį, bet turėti ją kuo vie-
nalytiškesnę, taigi autentiškesnę.

Dar viena metodinė pastaba. XX a. 3–4 dešimtmečiais kalbamuose kraš-
tuose vyko trumpas, bet gana intensyvus „Ryto“ draugijos organizuotas sąjūdis
už lietuviybės atgaivinimą. Daugelyje kaimų įsisteigusios skaityklos iki mūsų dienų
paliko būrį žmonių, kurie lietuviškai išmoko ne iš savo tėvų (nors pastarieji dažnai
dar lietuviškai buvo mokėję, bet savo vaikų nebemokę), o iš mokytojų, skaityklose.
Iš tokių žmonių (jie kalba netarmiškai arba pusiau tarmiškai) užrašyti vietovardžiai
gali būti hiperkorektiški, plg. **Gaivūnai* ~ *гайвўныцы* Rod, bet čia yra *Aivūnai*
(tarmėje ai < ei žodžio pradžioje), plg. *Эйтўны* (Lydos raj.), taip pat tarminę
lytį *Aišiškės* ~ *Эйшўшкы*.

Tik šnekamoji kalba (nes rašte neatsispindi) gali parodyti, kur substratinėse
formose buvo /g/, o kur ji pridėta: alofonas [g] baltarusiškoje formoje rodo iš seno
ten buvus /g/ ir substratinėje kalboje, o [ɣ] dažniausiai indikuoja pridėjimą, plg.
гайвўныцы Ben. [ɣ] žodžio pradžioje leidžia pamažu restauruoti veiksmožinės
šaknies *ei-* pamatą ir šiame oikonime.

Aptarus medžiagos rinkimo ir atrankos principus, toliau aptariamoms oikonimų
perkėlimo iš vienos kalbos į kitą taisyklės, pagal jas klasifikuojami visi surinktieji
pavyzdžiai. Išėties tašku pasirinkti J. Princo, iš dalies ir K. O. Falko, metodolo-
giniai principai: skirti ir iš fonetinių svarstymų eliminuoti tuos pavyzdžius, kurie
perteikiami į kitą kalbą vertimo ir aiškinimo (pastarąjį J. Princas vadina *Deutung*)
būdais. Vertimu laikomas toks pakeitimas, kai oikonimo semantika perteikiama
neturiniu fonetinio ryšio kitos kalbos žodžiu, o aiškinimu – kai parenkant kitos
kalbos atitikmenis siekiama maksimalaus fonetinio panašumo. Vertimas yra,
pvz., *Aukštūojai* ~ *Высўкўя* Grk, o aiškinimas – *Bilūnys* ~ *Білўныцы* Žrm.

Vertimas. Neabejotinų vertimo pavyzdžių nedaug. Pavyzdžiui, toks slaviškas
oikonimas *Бярўзаўка* Ažbl duoda pagrindo įtarti esant vertimą, bet tai gali būti
ir slavų kaimas, juk kitokia lytis neužfiksuota. Kas kita, kai yra žinoma, kad *Aukš-
tūojai* ~ *Высўкўя* Grk, kad *Piliakalnis* ~ *гарадўича* Rod, kad *Lietuva* ~ *Лїмє-
ца* Bnk, arba *Ažūbalis* | *Žūbalis* ~ *Забалаць* | *Заблаць* Ažbl, Bnk – net giminė
pakeičiama, nors perteikiant baltiškų oikonimus baltarusių (ir lenkų) kalbomis
stengiamasi išlaikyti ir tą pačią giminę, ir skaičių. Aišku, iškart kyla noras oikoni-
mus *Залєшўны* Msv, Ažbl, *Зарєчанє* Msv taip pat traktuoti kaip vertimą, kaip
ir įtarti priesagų vertimą *Дайнєвїчка* (**Dainavėlė*) Msv, nes šalia yra *Dainavā*.
Кўбєльчїкы Msv galima įsivaizduoti esant substratinę *Kubilėlių* lytį, bet šie da-
lykai nėra patvirtinti kalbos faktų.

Be pamatinio žodžio verčiami ir tik atskiri sudėtinių vietovardžių komponentai:
Senėji Smilginiai ~ *Старўя Смлїгїны* Rod.

Aiškinimas. Aiškinamasis vietovardžių perteikimas yra pats dažniausias būdas.
Galima būtų skirti du jo potipius: kai ieškoma tiek prasminio, tiek ir morfologi-
nio panašumo ir kai verčiamasi iš esmės morfologinėmis priemonėmis.

Vieną grupę sudarytų kuopiniai vietovardžiai, kurių pamatas – asmens pagal
užsiėmimą ar profesiją pavadinimas ir jo slaviški atitikmenys, kurie dėl senų baltų
ir slavų ryšių ir skolinimosi labai panašūs: *Bajōrai* ~ *Баўры* Žrm, *Ulonai* ~ *Ула-*

ны Grk, *Kavōliai* ~ *Кавалькі* Grk. Priesagos *-ki* atsiradimą šiuo atveju gal sąlygojo reikalas perduoti kuopinę reikšmę, todėl priesaga atsiranda ten, kur jos nėra buvo.

Antrasis aiškinamojo perteikimo būdas – homonimijos pagrindu atsirandantis naujas įprasminimas: *Zalieckiai* ~ *Залéц(с)кiя* Žrm, plg. tų apylinkių pavardę *Залéцкiй*. Vadinasi, kuopinio vietovardžio pamatu imama pavardė ir pasidaroma (o ne tik perteikiama galūnė *-(i)ai > i*) pagal modelį: iš pavardės su *-éцкiй* – oikonimas su *-éцкiя*. Taip iš *Залéцкi* atsiranda „suprantamesnis“ *Залéцкiя*, o tai jau homonimas (ar beveik homonimas) reikšmė „залесские“ – „už miško“.

Trečiasis aiškinimo būdas – kai pakeičiamos visos žodžio morfemos, kirčio vieta, – tai beveik vertimas, bet vis dėlto pamatinis žodis gana panašus: *Babriņkai* ~ *Бабраўнікі* Ažbl, *Beržuonà* ~ *Березна* Žrm (plg. atitinkamą upėvardį), *Várniškés* ~ *Варо́нічы* Msv.

Ketvirtasis būdas galėtų būti toks, kai „iš inercijos“ lietuviškos oikonimo lyties pabaiga sutapatinama su atitinkama lietuviška priesaga, turinčia kuopinę reikšmę, ir perteikiama jau pastaroji, plg. *Paliūnai* ~ *Палію́ны* Rod (Ditvės aukštupio pelkėse esančio kaimo vardas tikriausiai kildintinas iš apeliatyvo *liūnas* ir *pa-*). Taigi čia hiperkorektiškai traktuota priesaga *-ūnai*. Tokiam darybos būdai priklausytų ko gero visi nepavardinės kilmės oikonimai, kurių semantika iš pirmo žvilgsnio nėra aiški. Taigi elgiamasi formaliai, kai žodžio pabaiga skamba panašiai kaip ir priesaga. Šiame darbe ketvirtasis būdas laikomas potencialiu, bet be specialios vietovardžių semantinės analizės negali būti tinkamai taikomas.

Kaip minėta, aiškinamasis perteikimas gali būti pagrįstas tik morfologiniais ekvivalentais (arba pusiau ekvivalentais), t. y. priešdėliais, priesagomis ir galūnėmis. Tai pagrindinis oikonimų slavinimo būdas.

Priešdėlėtų vietovardžių nedaug, todėl gali pasirodyti, kad tai nėra produktyvus būdas. Iš 6 aptiktų priešdėlėtų lietuviškų oikonimų 1 buvo išverstas (*Ažùbalis* | *Žùbalis* ~ *Зáбалаць* | *Зáблаць* Ažbl, Bnk, o vieno verčiama tik lenkiška lytis (nes lietuviškas ir baltarusiškas priešdėliai sutampa): *Pravožà* ~ *Праважá* ~ *Рэвóž(á)* Ažbl, beje, tai ir upėvardis. Kitiems 2 oikonimams, susijusiems su apeliatyvais *mėdzias* „miškas“ ir *valkà* „bala, pelkė“ bei 1 – su upėvardžiu *Ditvà*, padarytiems su priešdėliu *pa-*, parenkamas labai panašus baltarusiškas priešdėlis *По-*, plg. *Padzitivě* | *Padzicvŷs* ~ *Пóдзітва* Blč, *Pamedě* ~ *Пóмяд(з)ь* Blč, *Pavalakě* ~ *Пóва-лака* Blč. Kad tai ne fonetinis perteikimas, o priešdėlio pakeitimas, rodo ir tas faktas, kad baltarusių *По-* prisitraukia kirtį. Ir atvirkščiai, kirčiuotas priešdėlis lietuviškoje lytyje *Pārodūnė* baltarusiškoje *Парáдунь* Dčk tampa nekirčiuotu.

Priesagų perteikimas yra pats sudėtingiausias iš morfologinio pritaikymo būdų. Pavyzdžiai rodo, kad griežtai laikomasi tokios taisyklės: lietuviškos priesagos balsiai gauna gerai fonetiškai parinktą atitikmenį baltarusių priesagoje, bet kiti priesagos elementai jau derinami pagal morfologinius kriterijus (ieškomas atitikmuo kuopinės reikšmės perteikimui), o ne fonetinius. Atrodo, kad *a* ir *o* tarpusavio kaitą reguliuoja priegaidės: tvirtapradžiai *a* ir *o* išlieka nepakitę, o tvirtagaliai *a* virsta *o* ir atvirkščiai, bet šis dėsningumas dar nėra tvirtai nustatytas. Ilgalaikis taikus kalbų

koegzistavimas (kai nėra viena kalba nėra ujama, stumiamą kitos, prestižiškesnės) skatina rinktis kalbamą perteikimo būdą, t. y. sąmoningą pritaikymą, ne tik fonetinio apvalkalo pakeitimą. Pateikiami priesagų aiškinimo pavyzdžiai.

-ėnai ~ -áne: *Dvarčėnai* ~ Дварча́не Ažbl, *Kazlėnai* ~ Казля́ны(a) Ažbl, *Zaprudzėnai* ~ Запру́дзяны Ažbl;

-iniai ~ -іны: *Dubiniai* ~ Дубі́ны Grk (Baičiškėse yra Dubinių miškas). Gal -іны, skirtas kuopinei reikšmei nusakyti, šiuo atveju pavartotas hiperkorektiškai?

-inykai ~ iki: *Druskinykai* ~ Дру́скінікі Blč, teka upelis *Druskėlė*.

Priesagų -ányi ir -яны parinkimas priklauso nuo šaknies paskutiniojo priebalsio kietumo: po kietojo vartojama -ányi, po minkštojo – -яны;

-(i)ónys ~ -(я)ányi: *Bilónys* ~ Біла́ны Žrm, *Kivónys* ~ Ківа́ны Dčk, *Leliónys*|*Liuliónys* ~ Ліля́ны | Люля́ны Grk, *Mickónys* ~ Міцка́ны Nč, *Miežónys*|*Miežiónys* ~ Межа́ны | Міжа́ны [Grk, *Pavilónys* ~ Павіла́ны Dčk, *Pereigónys* ~ Пере(ў)га́ны Prg, *Skladónys* ~ Склада́ны Rod, *Ramaškónys* ~ Рамашка́ны Prg, *Túsutonys* ~ Тўсум(а)́ны Bnk, *Vigónys* ~ Віга́ны Rod. Kai kurių šių oikonomų kuopinis pobūdis nėra aiškus, todėl galėjo veikti fonetinės analogijos veiksnys.

-ųnai ~ -уны: *Aivųnai* ~ а́йвўны Rod, *Lirkųnai* ~ Ліркўны Grk, *Mačiųnai*|*Mičiųnai*|*Miciųnai* ~ Мацўны Dčk, *Nekrašiųnai* ~ Някрашўны Nč, *Piliųnai*|*Piliūnys* ~ Пілю́ны Blč, *Roceliųnai* ~ Рацэлю́ны Rod, *Sarıųnai* ~ Сапу́ны Grk (yra pavardė *Sápka*, upelis *Sapuńka*), *Tolkųnai* ~ Талкўны Rod, *Vaikųnai*|*Vaikūnys*|*Vaikūny* ~ Ва́йкўны Rod.

Labiausiai priartėjęs prie fonetinio perteikimo būdo yra galūnių perteikimas aiškinamuoju būdu, kartais tai net sunkiai atskiriami reiškiniai. Šis pogrupis pats gausiausias. Pažymėtina, kad daugeliu atvejų kirčio vieta išlaikoma ta pati, pasitaikė tik viena išimtis: *Ratičiai* ~ Ра́муці Bnk.

Galūnę -ai atitinka -i arba -y: *Advėrnykai* ~ Адвэ́рнікі Rod, *Balcinykėliai* ~ Бальці́нікелі Bnk, *Balkųnai* ~ Балькўны Klš, *Bartašiųnai* ~ Барташўны Prg, *Bastųnai* ~ Бастўны Bst, *Biliai* ~ Білі Klš, *Biržiniai* ~ Біржыні Bnk, *Budrėvičiai* ~ Будрэ́вічы Žrm, yra pavardė *Budrėvič*, *Draguciai* ~ Драгу́ці Blč, yra pavardė *Драгу́ць*, *Dzietkai* ~ Дзёткі Ažbl, *Geštautai* ~ Гештаўты Blč, *Ginėliai* ~ Гіне́лі Nč, *Gudėliai* ~ Гудэ́лі Žrm, *Hancevičiai* ~ ґанцэвічы Žrm, yra pavardė *ґанцэвіч*, *Jančiai* ~ Янчы́ Dčk, *Jotautai* ~ Ятаўты́ Rod, *Juciųnai* ~ Юці́оны Rod, *Jurāliai* ~ Юрэ́лі Dčk, *Kargaudai* ~ Каргаўды́ Grk, *Kemeišiai* ~ Кемейшы́ Rod, *Kerbedziai* ~ Кербедзі́ Žrm, yra pavardė *Кербедзь*, *Klāišiai* ~ Клайшы́ Grk, *Klōniai* ~ Клōні́ Ažbl, *Kukliai* ~ Ку́клі Blč, *Kuliai* ~ Кулі́ Grk, yra pavardė *Кулє́ч*, *Kužiai* ~ Кужы́ Bnk, *Leliūšai* ~ Лялюшы́ Grk, *Lauciųnai* ~ Лаўцўны́ Bst, yra kaimas *Лаўцы́* Klš, *Lebedųkai* ~ Лебедні́ Dčk, yra upė *Lebedà*, *Lūnkiai* ~ Лў́нкі Grk, yra pavardė *Лункє́ч*, *Nasavičiai* ~ Насавічы́ Rod, yra pavardė *Насавіч*, *Navikai* ~ Навікі́ Grk, yra pavardė *Новік*, *Norkųnai* ~ Наркўны́ Ažbl, Dčk, yra pavardė *Наркў́н*, *Mažeikiai* ~ Маже́йкі́ Rod, yra pavardė *Маже́йка*, *Mėdziūšai* ~ Мядзюшы́ Rod, *Minųkai*|*Mnųkai* ~ Мні́хі Žrm, *Mogųnai* ~ Магўны́ Žrm, *Padaikiai* ~ Па-

džiūki Ažbl, *Papīškiai* ~ *Паніуки* Rod, *Petrašiūnai* ~ *Петрашуны* Žgm, *Pliškiai* ~ *Плікі* Žgm, *Poškai* ~ *Паукі* Ažbl, *Pusiāvarai* ~ *Пусявары* Rod, *Rackūnai*|*Račkūnai* ~ *Рачкўны* Bst, Rod, yra pavardė *Ráčka*, *Radziūnai* ~ *Радзюны* Dėk, yra pavardė *Радзюль*, *Ratūčiai* ~ *Рамуці* Bnk, *Sakalai* ~ *Сакалы* Bst, *Scilgūnai* ~ *Сцільуны* Vgrv, *Skireikiai* ~ *Скірэйкі* Rod, *Siaurūkai* ~ *Сяўрўкі* Blė, yra pavardė *Сяўрўк*|*Саўрўк*, *Smilginiai* ~ *Смільгіні* Nė, Rod, Ažbl, *Straičiai* ~ *Страчўны* Rod, *Stukai* ~ *Стукі* Žgm, *Surkantai* ~ *Суркантў* Blė, *Šalciniai* ~ *Шальціні* Žgm, *Ševerdōkai* ~ *Шевердōкі* Žgm, *Šaurai*|*Šiauriai* ~ *Шаўрў* Nė, *Taukiniai* ~ *Таўкіні* Žgm, *Traigiai* ~ *Траігі* Ažbl, *Trakėliai* ~ *Тракėлі* Bst, *Vaišniai* ~ *Вайшні*|*Войшні*|*Войшня* Bnk, pastarasis yra vertimo pavyzdys, o šaknuje kirčiuojama dėl adstratinio lenkų kalbos poveikio; yra pavardė *Vaišniė*|*Войшніė*, *Vařliai* ~ *(В)Орлі* Rod, *Vaškėliai* ~ *Вашкėлі* Rod, yra pavardė *Вашкелойць*, *Zarasnūkai* ~ *Запаснікі* Ažbl, yra pavardė *Запаснік*, *Žirmūnai* ~ *Жырмўны* Žgm.

Oikonimai su galūne -ės pritaikant juos baltarusių kalbai gauna galūnę -i: *Abrōmiškės* ~ *Абрамішкі* Ažbl, *Alekšėškės* ~ *Алякшышкі* Nė, *Ambražėškės* ~ *Амбражышкі* Plc, yra pavardė *Амбражўк*, *Ažėliškės* ~ *Ажэлішкі* Žgm, *Balėciškės*|*Balėiškės* ~ *Больцішкі* Blė, yra pavardės *Бальцїч*, *Balėius*, *Bartāšėškės* ~ *Барташышкі* Rod, yra pavardė *Бартось*, *Daugėliškės* ~ *Даўгелішкі* Rod, yra pavardės *Даўгяла*, *Даўгелėч*, *Daugirdziškės* ~ *Даўгирдзішкі* Rod, *Dōčiškės* ~ *Дойцішкі* Dėk, *Gudziniškės* ~ *Гудзінішкі* Ažbl, *Juotkiškės*|*Juotkos* ~ *Ёткішкі* Bnk, yra pavardės *Ёдіс*, *Яткėвіч*, *Kūrškės* ~ *Кўркі* Rod, *Lapōčiškės* ~ *Лапацішкі* Prd, Bst, *Nāniškės* ~ *Нōнішкі* Žgm, *Padvarėškės* ~ *Падварышкі* Bnk, *Pėnciniškės* ~ *Пėнцінішкі* Rod, *Sališkės* ~ *Салішкі* Rod, netoli yra miškas *Salà*, *Saltoniškės* ~ *Солтанішкі* Grk, *Seřbeniškės* ~ *Сєрбенишкі* Nė, *Sūšėškės* ~ *Сўшьшкі* Dėk, *Taičiškės* ~ *Тоўцішкі*|*Тōлцішкі* Grk, *Truipriškės* ~ *Трўмпнішкі* Prd, *Valdōtiškės*|*Valdotiškės*|*Valdonai* ~ *Валдатышкі*|*Вōлдажышкі* Blė, *Vanagiškės* ~ *Ванагішкі* Grk.

Galūnę -i baltarusių kalboje gauna ir oikonimai su galūne -os: *Berỹlos* ~ *Бярїлы* Plc, *Girkos* ~ *Гїркі* Grk, yra pavardė *Gїpic*, šalia, Navikuose, miškai vadinasi *Gїra*, *Gїrōйць*, Paloškose šaltinis *Gїrкі*, *Mikūtos* ~ *Мікўты* Blė, yra pavardė *Мікўць*, *Palōškos* ~ *Палāшкі* Grk, *Talōčkos* ~ *Талāчки* Ažbl, yra pavardė *Талāчка*, *Valaišos* ~ *Валэйшы*, yra pavardė *Валэйша*.

Šiame straipsnyje apžvelgti semantinio ir morfologinio lietuviškų oikonimų lyčių perteikimo baltarusiškai (po-prostu) būdai. Fonetinės perteikimo taisyklės čia neapartiamos.

Varenavo rajono oikonimų, užrašytų iš bilingvių vietinių gyventojų, apžvalga rodo, kad galimi keli perteikimo būdai, bet kodėl pasirenkamas tas, o ne kitas, pateiktieji rezultatai dar negali padėti spręsti, pvz., kodėl vienur verčiama priesaga, o kitur analogišku atveju – tik galūnė? Galima padaryti prielaidą, kad tokiais atvejais daug lemia vertybinė kalbos orientacija, bet tai jau kito straipsnio tema.

SUTRUMPINIMAI

Ažbl — Ažubalio	Nč — Nočiōs
Blč — Bałčiškių	Plc — Palèckiškių
Bst — Bastūnų	Prd — Paradrnės
Bnk — Benekáinių	Prg — Pereigonių
Dčk — Dōčiškių	Rod — Rōdūnīs
Grk — Girkų	Vrnv — Varenāvo
Klš — Kaulėliškių	Žrm — Žirmūnų
Msv — Misevičių	

LITERATŪRA

- Būga K. Apie lietuvių asmens vardus // Būga K. Rinkiniai raštai. V., 1958. T. 1. P. 201–269.
- Falk K.-O. Ze studiów nad slawizacją litewskich nazw miejscowych i osobowych // Skando-Slavica. Copenhagen. 1963. T. 9. S. 87–103.
- Otrębski J. Slawizacja litewskich nazw wodnych i miejscowych // Z polskich studiów slawistycznych. Seria 2: Językoznawstwo. W-wa. 1963. P. 267–286.
- Prinz J. Die Slavisierung baltischer und die Baltisierung slavischer Ortsnamen im Gebiet des ehemaligen Gouvernements. Suwałki; Wiesbaden. 1968. 320 P. (Rec.: Urbutis V. Baltistica. 1969. T. 5(2). P. 210–217; Vanagas A. LKK. 1970. T. 12. P. 194–200).
- Romančiuk A. Mikrotoponimų funkcionavimas daugiakalbėje aplinkoje // Jaunųjų filologų darbai. V., 1989. T. 3.
- Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. V., 1981. 289 P.
- Войшнис Т. А. Ономастический тезаурус Переганцевского с/с Вороновского р-на БССР: Дипл. работа. Вильнюс: ВГУ, 1986. 87 с.
- Чекмонас В. Н. Функционирование языков и билингвизм // LKK. 1988. Т. 27. С. 37–54.

СЛАВЯНИЗАЦИЯ ОЙКОНИМОВ В ВОРОНОВСКОМ РАЙОНЕ

Резюме

Приводятся результаты исследования ойконимии Вороновского р-на БССР, функционирующей в литовской и белорусской формах и записанной от местных жителей билингвов. Устанавливаются правила грамматически осознанного переноса форм одного языка в другой. Определены следующие его типы: 1) семантический перевод: *Aukštūojai* ~ *Высòкия Grk*, *Ažubalis* ~ *Зáбалаць Bnk*, *Ažbl*, *Senieji Smilginiai* ~ *Старья Смільгíни Rod*; 2) объяснение при помощи подбора соответствующих морфологических элементов белорусского диалекта: а) родственных корней: *Beržuonà* ~ *Берзнá Žrm*, *Várniškės* ~ *Варóничы Msv*; б) приставок: *Pavalakė* ~ *Пóвалака Blč*; в) суффиксов: *Dvarčėnai* ~ *Дварчáне Ažbl*, *Vigónys* ~ *Вígáницы Rod*; г) окончаний: *Ažėliškės* ~ *Ажэлішкi Žrm*.

Делается заключение об относительно высокой регулярности соблюдения данных правил, а также предположение (без доказательств) о наличии процесса переосмысления правил переноса под влиянием адстрата (в данном случае — польского языка).